

มังกร: สัตว์เทพในโลภทัศน์ทางวัฒนธรรมของสังคมเอเชีย

กนกอร สว่างศรี

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
kanokorn_toey@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์ในการวิเคราะห์กำเนิดและโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในสังคมเอเชีย โดยเน้นศึกษาความสัมพันธ์ร่วมและความแตกต่างทางความเชื่อเกี่ยวกับมังกร ทั้งในจีน ญี่ปุ่น เกาหลี และเวียดนาม ผลจากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในสังคมเอเชีย มีจุดเริ่มต้นจากสัญชาตญาณของมนุษย์ที่กลัวสัตว์ประเภทเลื้อยคลาน รวมถึงการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและการชุกชุมซากฟอสซิลโบราณที่ไม่สามารถอธิบายได้ นำไปสู่การสร้างตำนานเพื่ออธิบายสิ่งที่พบเห็นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรที่แพร่หลายในสังคมเอเชียนั้น เป็นไปตามกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมโดยเริ่มจากศูนย์กลางอารยธรรมจีนสู่ดินแดนต่าง ๆ ผ่านการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าในด้านโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในสังคมเอเชีย มังกร ถือเป็นสัตว์มงคลและสามารถประทานพรหรือให้ความช่วยเหลือกับมนุษย์ เป็นสัญลักษณ์ของพลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ ขณะที่รูปลักษณ์ของมังกรในแต่ละดินแดนนั้น จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามจินตนาการที่มาจากตำนาน แต่ก็มีจุดร่วมเดียวกัน นั่นก็คือ มีลักษณะคล้ายสัตว์เลื้อยคลานหรือเป็นสัตว์ประหลาด ในด้านประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับมังกรของสังคมเอเชีย พบว่า มังกรจะมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ศาสนา และการเมืองการปกครอง สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจของสังคมเอเชียที่มีรากฐานมาจากเกษตรกรรม รวมทั้งการปกครองภายใต้แนวคิดอำนาจและความมั่นคงของกษัตริย์ ดังนั้น มังกรจึงเปรียบเสมือนเทพที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของชีวิต

คำสำคัญ: มังกร ตำนาน ความเชื่อ

Dragon: Divine animals in the cultural worldview of Asian societies

Kanokorn Savangsrri

Social studies major Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Pathom Rajabhat University
kanokorn_toey@hotmail.com

Abstract

This academic article aims to analyze the origins and cultural worldview of dragon beliefs in Asian societies. Emphasis was placed on studying the common relationships and differences in beliefs about dragons in China, Japan, Korea, and Vietnam. The results of the study found that beliefs about dragons in Asian societies began with humans' instinct to fear reptiles. Including the occurrence of natural phenomena and the discovery of ancient fossils that cannot be explained. This has led to the creation of legends to explain similar sightings. Beliefs about dragons that are widespread in Asian societies follow the process of cultural spread starting from the center of Chinese civilization to various regions through trade relations. In terms of cultural worldviews and beliefs about dragons in Asian societies, dragons are considered auspicious animals and can grant blessings or provide assistance to humans. It is a symbol of power and greatness, while the appearance of the dragon in each land is that it will have different characteristics according to the imagination that comes from the legend. But they have the same common point they look like reptiles or serpent-kind. In the tradition of beliefs about dragons in Asian societies, it was found that dragons are related to nature, water, religion, and politics. It is consistent with the economic systems of Asian societies that are based on agriculture, including governing under the concept of power and stability of the king. Therefore, the dragon is like a god that is a symbol of the abundance of life.

Keywords: Dragon, Legend, Belief

1. บทนำ

คำว่า มังกร ในภาษาจีน เรียกว่า “เล้ง” “เล่ง” หรือ “หลง” ในภาษาอังกฤษ เรียกว่า "Dragon" มาจากภาษาละตินว่า Draco ซึ่งหมายถึง งู ปลาทะเล [1] สำหรับพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับมังกรว่า เป็นสัตว์ในนิยายจีน รูปร่างคล้ายงู แต่มีตีน มีเขา [2] ลักษณะของมังกรที่ปรากฏในศิลปกรรมต่าง ๆ นั้น เกิดจากการผสมผสานสัญลักษณ์รูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยมีงูหรือสัตว์ประเภทเลื้อยคลานเป็นส่วนประกอบหลัก ซึ่งภาพของมังกรในอุดมคติของคนในแต่ละวัฒนธรรมจะมีทั้งความสอดคล้องและมีรายละเอียดเฉพาะที่แตกต่างกัน บทความวิชาการนี้จะขอลำถึงคติทางความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในสังคมเอเชีย โดยพยายามวิเคราะห์กำเนิดและโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกร และศึกษาความสัมพันธ์ร่วมและความแตกต่างทางความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีมังกรปรากฏอย่างเด่นชัด ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี และเวียดนาม

2. กำเนิดและโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกร

มังกร เป็นสัตว์มงคลในคติความเชื่อของชาวจีนซึ่งมีความเป็นมายาวนาน ไม่เพียงจะมีมังกรปรากฏอยู่ในสังคมจีนเท่านั้น แต่วัฒนธรรมในหลายชนชาติในโลกก็ล้วนมีตำนานที่ลึกลับเกี่ยวกับมังกรหรือสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายงูใหญ่มาเกี่ยวข้องเสมอ เพราะเหตุใดทั่วโลกถึงมีตำนานเกี่ยวกับการเกิดมังกรจนมาสู่ความเชื่อเกี่ยวกับการมีอยู่จริงของมังกรในวัฒนธรรมต่าง ๆ และถูกสนับสนุนด้วยพิธีกรรมบูชามังกรในหลาย ๆ วัฒนธรรม คำถามเหล่านี้ได้มีความพยายามของนักวิชาการในการอธิบายถึงที่มาที่ไปของตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับมังกรและสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายงูยักษ์ ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

2.1 ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับกำเนิดความเชื่อเรื่องมังกร

2.1.1 ตำนานและเรื่องเล่าในยุคโบราณ

ข้อสันนิษฐานนี้ได้อธิบายสาเหตุที่ทำให้คนทั่วโลกมีความเชื่อเกี่ยวกับมังกรและยูักษ์ที่คล้ายคลึงในวัฒนธรรมต่าง ๆ ว่าเกิดจากตำนานและคำบอกเล่าต่าง ๆ สืบทอดต่อกันมาในยุคโบราณ ดังเช่น พระคัมภีร์โทราห์ (Torah) ของชาวยิวที่มีการกล่าวถึงว่าเป็นสัญลักษณ์ของซาตาน (ลูซิเฟอร์) หรือปฏิบัติกับพระเจ้า ตำนานในเมโสโปเตเมีย มีการกล่าวถึงสัตว์ในตำนานที่เรียกว่ามุกสซูกู (ลูกผสมระหว่างสิงโตกับมังกร) หรือการกล่าวถึงยูักษ์ที่ปรากฏในคัมภีร์เวทที่มีความเก่าแก่ที่สุด (1,000-1,500 ปีก่อนคริสตกาล) โดยกล่าวถึงสงครามระหว่างพระอินทร์ เทพแห่งพายุ กับยูักษ์วฤตระ (Vrtra) เทพแห่งความแห้งแล้ง พระอิทธิชนะด้วยวัชระ (สายฟ้า) แล้วเกิดเป็นฝน [3] จากตำนานและคำบอกเล่าเหล่านี้ สามารถกำหนดเป็นข้อสมมุติฐานได้ว่า เรื่องราวของสัตว์คล้ายยูักษ์หรือมังกร เป็นเรื่องที่ตั้งขึ้นโดยมีการเล่าต่อ ๆ กันมา ผ่านการติดต่อสัมพันธ์กันในชุมชนและมีการผสมเติมแต่ง จนกลายเป็นความเชื่อของผู้คนแต่ละพื้นที่มาช้านาน อย่างไรก็ตาม ข้อสันนิษฐานนี้มีข้อโต้แย้งว่า มีคนบางกลุ่มไม่มีการติดต่อกับสังคมภายนอก แต่เหตุใดถึงมีเรื่องราวเกี่ยวกับสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายมังกรหรือยูักษ์ที่คล้ายคลึงกัน จึงนำมาสู่ข้อสันนิษฐานต่อไป

2.1.2 การขุดพบซากฟอสซิลโบราณต่าง ๆ

ข้อสันนิษฐานนี้ได้อธิบายว่า การที่หลายวัฒนธรรมมีความเชื่อและตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับมังกรนั้น ถูกสนับสนุนจากการขุดพบซากฟอสซิลโบราณต่าง ๆ และหากอธิบายไม่ได้ว่าสิ่งที่พบคืออะไร จึงใช้จินตนาการที่เกิดจากตำนานและเรื่องเล่าในสังคมของตนมาอธิบายฟอสซิลที่พบ เช่น ในเอเชียมีการพบซากฟอสซิลโบราณขนาดใหญ่ในถ้ำต่าง ๆ ของจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ในสมัยยุคแรก [4] และในปี ค.ศ. 2003 มีการพบฟอสซิลไดโนเสาร์โกลิโธซอรัส โอเรียนทัลลิส (Dinocephalosaurus orientalis) อายุราว 240 ล้านปีก่อน ในยุคไทรแอสสิก จัดเป็นสัตว์เลื้อยคลานโบราณที่มีรอยาวและมีรูปร่างคล้ายกับมังกรสัตว์ในตำนานของจีน [5] ด้านฝั่งดินแดนฝั่งตะวันตก ก็ได้มีการขุดค้นพบกะโหลกของยีราฟโบราณ (Samotherium) ในยุคไมโอซีนเมื่อราว 8 ล้านปีมาแล้ว โดยพบบริเวณเกาะซามอส (Samos) ประเทศกรีซ ซึ่งมีลักษณะคล้ายหัวงูใหญ่ ทำให้เกิดความพยายามหาคำตอบว่า กะโหลกที่พบคืออะไรและได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับตำนานของชนพื้นเมืองเดิมที่กล่าวถึง มังกรกริฟฟิน (Griffin Dragon) จึงทำให้เกิดการอนุมานได้ว่ามันคือกะโหลกของหัวมังกรกริฟฟิน เป็นต้น นอกจากนี้ ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีการขุดพบโครงกระดูกของแรดยุคน้ำแข็งที่สูญพันธุ์ไปแล้ว บริเวณเมืองคลาเกนฟูร์ท (Klagenfurt) ในประเทศออสเตรีย จึงอนุมานเอาว่าเป็นกระดูกของมังกร เนื่องจากคนในท้องถิ่นมีตำนานโบราณที่กล่าวถึงการความร้ายของมังกรที่คุกคามพื้นที่ของหมู่บ้านของพวกเขาอยู่เสมอ จนชาวบ้านได้ร่วมมือกันฆ่ามังกรและสร้างเมืองบนพื้นที่ของหนองน้ำที่มังกรอาศัยอยู่ ภายหลังจากการสร้างรูปปั้นสิ่งมีชีวิตในตำนานซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างมังกรและงู มีชื่อว่า มังกรลินท์วูร์ม (Lindworm Fountain) ไว้ที่ใจกลางเมือง [6] จากข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ในอดีตมนุษย์มีความพยายามที่จะอธิบายซากกะโหลกโบราณต่าง ๆ ที่ไม่รู้จักสอดคล้องกับฐานคิดทางความเชื่อและตำนานของตนเอง เป็นวิธีการในการพยายามหาคำตอบของคนโบราณและสร้างตำนานเพื่อมาอธิบายและสนับสนุนการมีอยู่ของสิ่งมีชีวิตที่เรียกกันว่า มังกร

2.1.3 ลักษณะของมนุษย์

นักวิชาการได้พยายามอธิบายถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกรปรากฏอยู่ทั่วไปในเกือบทุกวัฒนธรรมว่ามีสาเหตุมาจากกระบวนการทางจิตวิทยาเป็นปัจจัยสำคัญ กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนจะมีสัญชาตญาณกลัวงูฝังอยู่ โดยเฉพาะสัตว์เลื้อยคลานขนาดใหญ่ ทั้งนี้ได้มีการทดลองกับเด็กทารก โดยมีการนำเอาภาพปลา ภาพดอกไม้ และภาพงูให้เด็กทารกดู โดยที่ไม่สอนเกี่ยวกับอันตรายของงู ผลการศึกษาพบว่า งู คือภาพที่เด็กทารกมีปฏิกิริยามากที่สุด ดังนั้น ในเมื่อมนุษย์มีสัญชาตญาณกลัวสัตว์เลื้อยคลานฝังอยู่ เมื่อมีการขุดพบซากฟอสซิลโบราณต่าง ๆ ที่ไม่สามารถอธิบาย ณ ช่วงเวลานั้นได้ จึงมีภาพของยูักษ์ในจินตนาการ ที่มีความน่ากลัว นำไปสู่การสร้างตำนานความเชื่อเกี่ยวกับมังกรหรือยูักษ์ทั่วโลก และมีความพยายามจัดการกับความกลัวเหล่านั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีความหลากหลายและซับซ้อนแตกต่างกัน เช่น ในสังคมชาวตะวันตก มีวิธีการจัดการกับความกลัวดังกล่าวด้วยการสร้างตำนานและนิทานที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการต่อสู้กับมังกร ขณะที่ในสังคมชาวตะวันออก โดยเฉพาะในสังคมเอเชีย จะมีวิธีการจัดการกับความกลัว โดยการสร้างตำนานความเชื่อเกี่ยวกับการบูชายูักษ์ และต้องแสดงความอ่อนน้อมและเคารพต่อยูักษ์หรือมังกร [7] สิ่งเหล่านี้ ได้เกิดการผลิตซ้ำไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมายาวนาน และเป็นตำนานที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในเกือบทุกวัฒนธรรม

2.1.4 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความสอดคล้องของตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับมังกรนั้น หากพิจารณาตามมุมมองทางมานุษยวิทยาในกรอบทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เกรบเนอร์ (Fritz Graebner, 1877-1934) ชมิดท์ (Peter

Wilhelm Schmidt, 1868-1954) และกูซิน (Martin Gusinde) กลุ่มนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน ได้อธิบายว่าวัฒนธรรมเกิดจากจุดกำเนิดหลายจุด เรียกว่า “ศูนย์กลางวัฒนธรรม” จากจุดกำเนิดนี้ได้กระจายตัวออกไป การที่วัฒนธรรมบางสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกันนั้น เกิดจากผลของความเหลื่อมล้ำของศูนย์กลางแต่ละศูนย์กลาง วัฒนธรรมแต่ละสังคมมีโอกาสติดต่อกันมากขึ้น เกิดจากความสัมพันธ์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ซึ่งกลุ่มนักทฤษฎีการแพร่กระจายชาวเยอรมันนี้ เรียกว่า “กลุ่มศูนย์กลาง” หรือ “วงแหวนวัฒนธรรม” การแพร่กระจายตามแนวคิดของสำนักเยอรมันนี้จะเกิดจากการอพยพโยกย้ายถิ่นของผู้คนและเป็นแนวคิดที่เน้น “การหยิบยืม” (Borrowing) ทางวัฒนธรรมมากกว่าการสร้างวัฒนธรรม (Invention) นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน นำโดย คลาร์ก วิสเลอร์ (Clark Wissler, 1923) และ โครเบอร์ (Alfred Kroeber, 1963) อธิบายว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง (จุดกำเนิด) ไปตามพื้นที่เท่าที่จะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยใกล้เคียงกัน จากความคิดแนวนี้เราจะเห็นภาพเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่ม ๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นตามสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์สามารถจะเดินทางไปถึงได้ โดยคนจะสร้างวัฒนธรรมไปในทุกพื้นที่เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของตน ต่อมาวัฒนธรรมได้แพร่กระจายไปในทุกพื้นที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น และไม่จำเป็นต้องแพร่กระจายในรูปร่างกลม [8] การอธิบายความเชื่อและตำนานเกี่ยวกับมังกรที่เกิดขึ้นหลายกลุ่มวัฒนธรรมอย่างสอดคล้องกันนั้น จึงสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อและการหยิบยืมทางวัฒนธรรม และมีกระจายตัวจุดศูนย์กลางทางวัฒนธรรม นำมาสู่ความเชื่อที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับมังกร ดังเช่น ในสังคมเอเชียที่มีอารยธรรมแบบจีนเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม หรือจุดกำเนิดทางวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องมังกร ก่อนที่จะแพร่กระจายสู่ดินแดนที่อยู่ใกล้เคียงอย่างญี่ปุ่น เกาหลี และเวียดนาม โดยผ่านความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ การมีอาณาเขตที่ติดต่อกันทางภูมิศาสตร์ การอพยพย้ายถิ่น การติดต่อทางการค้าและความสัมพันธ์ทางการทูตในอดีต จนนำมาสู่การรับวัฒนธรรมในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันในแถบเอเชียตะวันออก

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรนั้น มีจุดเริ่มต้นจากสัญชาตญาณของมนุษย์ที่กลัวสัตว์ประหลาด เลื่อยคลาน รวมถึงการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและการชุกชุมซากฟอสซิลโบราณที่ไม่สามารถอธิบายได้ นำไปสู่การสร้างตำนานเพื่ออธิบายสิ่งที่พบเห็นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันและถูกสนับสนุนด้วยการประเพณี พิธีกรรม จนทำให้มังกรเข้ามามีอิทธิพลทางความเชื่อ วิถีชีวิต ตลอดจนงานศิลปกรรมต่าง ๆ ในหลายวัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรที่แพร่หลายในสังคมเอเชียนั้น เป็นไปตามกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมโดยเริ่มจากศูนย์กลางอารยธรรมจีนสู่ดินแดนต่าง ๆ ผ่านการติดต่อที่เกิดจากความสัมพันธ์ในประวัติศาสตร์ ทั้งการค้าและการทูตนั่นเอง

2.2 โลกทัศน์ทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในอารยธรรมตะวันออกและอารยธรรมตะวันตก

มังกรนั้นถือเป็นสัตว์วิเศษที่ปรากฏในตำนาน ความเชื่อ และวรรณกรรมทั้งในโลกตะวันออกและโลกตะวันตก มีสถานะเสมือนสัตว์กึ่งเทพที่มีพลังอำนาจและอิทธิพลยิ่งใหญ่ที่มนุษย์ยกย่องและเลื่อมใส ขณะเดียวกันก็มีความหวงกลัวต่ออำนาจของมังกรที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรล้วนมีความแตกต่างกันไปบ้างในความหมายเชิงอุดมคติ จะเห็นได้ชัดเจนจากความแตกต่างระหว่างอุดมคติความเชื่อเกี่ยวกับมังกรของวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออก

2.2.1 มังกร: สัตว์เทพแห่งเอเชีย

ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาสัตว์เลื่อยคลานนั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่มาทั้งสังคมแถบวัฒนธรรมตะวันออกมาช้านาน โดยมีพื้นฐานความเชื่อจากลัทธิการบูชาสัตว์ซึ่งพัฒนาเป็นเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นำไปสู่การสร้างรูปเคารพตามจินตนาการความเชื่อต่าง ๆ ในอุดมคติแบบชาวตะวันออกอย่างชนชาติจีนที่แพร่หลายไปยังเกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนามนั้น มังกร ถือเป็นสัตว์มงคลและสามารถประทานพรหรือให้ความช่วยเหลือกับมนุษย์ เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของจีนและเป็นสัญลักษณ์ของพลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ มีลักษณะคล้ายงู ไม่มีปีก หางเห็นได้ เป็นสัตว์วิเศษ มีฐานะเสมือนเทพ ขณะที่ในสังคมไทยได้ถือเอามังกรหรืองูใหญ่เป็นเครื่องหมายแทนเป็นป็นกษัตริย์ ซึ่งใช้มังกรหรืองูใหญ่เป็นสัญลักษณ์ รวมถึงพญานาคตามคติของอินเดียในคัมภีร์พระเวท และพญานาคของไทยซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตและเป็นเทพนิยายของคนไทย ทั้งยังแฝงไปด้วยความลึกลับ ถึงแม้สัตว์ในตำนานทั้งมังกรและพญานาคจะมาจากต่างวัฒนธรรมกัน แต่ทั้งสองก็มีจุดร่วมกันทางอุดมคติ นั่นก็คือมีลักษณะคล้ายสัตว์เลื่อยคลานหรืองู

2.2.2 มังกร: ปีศาจร้ายแห่งยุโรป

ในอุดมคติตามความเชื่อของชาวยุโรปสมัยกลาง มังกรคือศัตรูของมนุษย์ เกรี้ยวกราด ชอบทำลายบ้านเมืองและแย่งชิงสมบัติ [9] จึงถูกมองว่าเป็นตัวแทนของความชั่วร้ายหรือปีศาจ ทั้งนี้เราสามารถแบ่งมังกรของชาวยุโรปได้ตามลักษณะที่อยู่อาศัย โดยแบ่ง 2 พวก คือ มังกรในยุโรปตอนเหนือ จะมีขนาดใหญ่ ปีกคล้ายค้างคาว มี 4 ขา มีเกล็ด มีเขา มีหางยาว ส่วนใหญ่จะพ่นไฟได้ พบได้ในแถบเหนือของเยอรมัน สแกนดิเนเวีย และหมู่เกาะทางแอตแลนติกเหนือ ส่วนมังกรในยุโรปตะวันตก

หรือมังกรอ็อกซิเดนทัล (Occidental) จะมีหลายสายพันธุ์ มีขนาดใหญ่ มีขาใหญ่และหนา 4 ขา กรงเล็บแหลมคม มีทั้งแบบมีเกล็ดและไม่มีเกล็ด มีหางเหมือนงู ปลายหางมักเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายหาง อาจมีปีกหรือไม่ก็ได้ หากมีปีกจะเป็นพังพืดคล้ายค้างคาว บางพันธุ์มีหนอน หรือเป็นกิ้งแบบเขากวาง บางพันธุ์สามารถพ่นไฟได้ พบในฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี และสเปน [10] จะเห็นได้ว่า มังกรในวัฒนธรรมของชาวตะวันตกนั้นล้วนมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป และถูกสร้างเป็นภาพจำผ่านตัวละครในภาพยนตร์หรือในเกมออนไลน์ของวัยรุ่นในยุคปัจจุบัน ที่จะมีทั้ง *แดรกอ์คไฟ* (Firedrake) ที่มีลักษณะมีขาหน้า 2 ขา มีขาหลัง 2 ขา และมีปีก พ่นไฟได้ *ไวเวิร์น* (Wyvern) ที่มีลักษณะมีขาเพียง 2 ขาหลัง และมีปีกเป็นแขน หรือ *เวิร์ม* (Wurm) คือ มังกรที่ไม่มีขา มีลำตัวยาวคล้ายงูยักษ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังปรากฏตำนานของหลายชนชาติในตะวันตกที่กล่าวถึงงูยักษ์ที่มีลักษณะคล้ายมังกร เช่น งูยักษ์ออร์มุงกันเดอร์ (Jormungandr) เป็นงูยักษ์หรือโลกาอสรพิษจากตำนานของชาวนอร์สโบราณ (ยุโรปเหนือ) หรือลิวีทัน (Leviathan) ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิลที่เป็นต้นเหตุให้เกิดสุริยุปราคาและจันทร์คราสตรงกับทางอียิปต์ที่เชื่อกันว่าอูโปฟิส (Apophis) หรืออีกชื่อ อาเปปี (Apepi) เป็นอสรพิษแห่งลุ่มน้ำไนล์ ที่กลืนดวงอาทิตย์ [11]

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในอารยธรรมตะวันออกและอารยธรรมตะวันตกนั้น มีทั้งความแตกต่างและสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ มังกรในวัฒนธรรมตะวันตกถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย เป็นศัตรูของมนุษย์ และถูกใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของตระกูลขุนนางหรืออัศวิน แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งและอำนาจ ขณะที่มังกรในวัฒนธรรมตะวันออก จะเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับฟ้าฝนและแหล่งน้ำ มีสถานะเป็นเทพเจ้ารวมถึงสัญลักษณ์ของจักรพรรดิ แต่สองฝ่ายต่างก็เชื่อว่า มังกรเป็นสัญลักษณ์ของความแข็งแกร่ง ความมีอำนาจ และพลังที่เหนือกว่าเช่นเดียวกัน ดังนั้น เรื่องราวและอิทธิฤทธิ์ของมังกรจึงคงยังปรากฏอย่างต่อเนื่องและยาวนานมาจนถึงปัจจุบันทั้งในยุโรปและเอเชีย

3. ความสัมพันธ์ร่วมและความแตกต่างทางความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในสังคมเอเชีย

มังกร ถือเป็นสัตว์มงคลตามความเชื่อของชาวสังคมเอเชียที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสังคมจีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม โดยเฉพาะในวัฒนธรรมจีนที่ให้ความสำคัญกับมังกรจนกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ และใช้มังกรเป็นเครื่องหมายแทนปีนักษัตร อย่างไรก็ตามความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในเอเชียนั้นจะมีทั้งความสอดคล้องและความแตกต่างย่อยกันออกไปตามคติทางความเชื่อของแต่ละประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 สังคมจีน

ชาวจีนเรียกมังกรกันว่า “เล้ง-เล้ง-หลง-หลุง” แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ตามคติทางความเชื่อของชาวจีนโบราณ มังกรถือเป็น 1 ใน 4 สัตว์เทพศักดิ์สิทธิ์ในตำนานจีนที่ประกอบด้วย มังกรฟ้า เสือขาว หงส์แดง และเตาดำ ความเชื่อเรื่อง 4 สัตว์เทพไม่ได้มีเฉพาะในประเทศจีนเท่านั้น ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีเองต่างก็มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนั่นเอง โดยสัตว์เทพทั้ง 4 จะเรียกรวมกันในภาษาจีนว่า ซือหลิง ซึ่งสัตว์เทพแต่ละตัวเป็นตัวแทนของทิศ ธาตุ และฤดูกาลที่ต่างกันไป ดังนี้

มังกรฟ้า หรือ มังกรเขียว คือ สัตว์เทพแห่งทิศตะวันออก เป็นตัวแทนของฤดูใบไม้ผลิ อยู่ในธาตุไม้ บางความเชื่อก็ว่าอยู่ในธาตุลม เป็นสัญลักษณ์ของคุณงามความดี ความอ่อนโยนสงบสุขและความมั่นคงของบ้านเมือง ใช้เป็นตัวแทนของจักรพรรดิ หงส์แดง คือสัตว์เทพแห่งทิศใต้ เป็นตัวแทนของฤดูร้อน เป็นตัวแทนของจักรพรรดินี เสือขาว คือสัตว์เทพแห่งทิศตะวันตก ถือเป็นสัญลักษณ์ในการรบและการทหาร เตาดำ คือสัตว์เทพแห่งทิศเหนือ คือสัญลักษณ์ของความศรัทธา อายุที่ยืนยาว และมีความสุข [12]

3.1.1 ประเภทและลักษณะของมังกรจีน

มังกรจีนนั้นมีหลายรูปแบบ ทั้งนี้เราสามารถจัดประเภทของมังกรได้ตามลักษณะ ดังนี้

- 1) **มังกรเขียว** หรือ หลง (Lung) เป็นมังกรขนาดใหญ่ มีเขา มีอำนาจมากที่สุดและเป็นใหญ่เหนือมังกรทั้งปวง อาศัยอยู่บนสวรรค์ เรียกว่า มังกรแห่งสวรรค์
- 2) **มังกรลี่** หรือ ลี (Li) เป็นมังกรไม่มีเขา อาศัยอยู่ในมหาสมุทร เรียกว่า มังกรแห่งทะเล
- 3) **มังกรเจียว** หรือ เจียว (Chiao) เป็นมังกรมีเกล็ด ไม่มีเขา ตัวเล็กกว่าเขียว เล้ง อาศัยอยู่ตามลุ่มหนอง ถ้ำ หรือภูเขา เรียกว่า มังกรแห่งภูเขาและที่ลุ่ม

อย่างไรก็ตาม ในบรรดามังกรทั้ง 3 ชนิดนี้ มังกรหลง คือมังกรที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุด Lewis Hodous กล่าวถึงลักษณะของมังกรหลงว่าเป็นมังกรที่ได้รับส่วนต่าง ๆ มาจากร่างกายของสัตว์ 9 ชนิดด้วยกัน คือ 1) เขามาจากกวาง 2) หัวมาจากอูฐ 3) ตามาจากปิศาจหรือตัวมาร 4) คอมาจากงู 5) ส่วนท้องมาจากหอยแครงยักษ์ 6) เกร็ดมาจากปลาการ์ป (ปลา

ตะเพียนหรือปลากราย 7) เล็บมาจากนกอินทรี 8) อุ้งเท้ามาจากเสือ 9) หูมาจากวัว โดยคุณธรรมของสัตว์ทั้ง 9 ชนิดนี้จะถูกรวมไว้ในมังกร จากตำนานโบราณของจีน ได้กล่าวว่ามังกรสามารถที่จะทำตัวเองให้มีขนาดใหญ่เท่ากับจักรวาล หรือมีขนาดเล็กเท่ากับหนอนไหมได้ ในฤดูแล้งมังกรจะจำศีลภาวนาโดยมันจะหมอบอยู่ในมหาสมุทรลึก ส่วนในฤดูฝนมังกรจะเหาะบินขึ้นไปบนท้องฟ้าและส่งฝนลงมาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ [13] ลมหายใจที่ระบายออกทางปากของมังกรนั้นจะมีลักษณะเหมือนเมฆ บางครั้งก็จะกลายเป็นน้ำหรือไฟ [14] จำนวนเล็บของมังกรนั้น จะบ่งบอกถึงลำดับชั้นของมังกร มังกรจะมีกรงเล็บ 4 เล็บ หรือ 5 เล็บ ที่มี 3 เล็บก็มีบ้าง แต่กล่าวกันว่ามังกรที่มี 5 เล็บ (เล็บที่ห้าจะวางอยู่ตรงกลางฝ่าเท้า) จะเป็นมังกรที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิหรือฮ่องเต้ [15] มังกรตัวผู้มีหนวดมีเครา เขาของมังกรจะงอกเมื่อมีอายุ 500 ปี และจะมีปีกเมื่อมังกรมีอายุ 1,000 ปี ที่อยู่ของมังกรคือกลางทะเลลึก ซึ่งอุดมไปด้วยไข่มุกและพลอย [16]

3.1.2 มังกร: อิทธิพลต่อความเชื่อของชาวจีน

1) **มังกรกับอำนาจทางการเมืองการปกครอง** มังกรถือเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิจีนมาแต่โบราณ และเริ่มมีหลักฐานในการใช้มังกรเป็นลวดลายบนฉลองพระองค์ในสมัยราชวงศ์ฮั่นเรื่อยมา โดยเฉพาะมังกรที่มี 5 เล็บ จึงถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิหรือฮ่องเต้ ในลัทธิเต๋าถือเป็นสัตว์พาหนะของเทพเจ้า ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองปราสาทราชวังของเทพเจ้าบนสวรรค์ นอกจากนี้ เครื่องราชูปโภคหรืองานประดับตกแต่งภายในพระราชวังหรือสถานที่สำคัญอันเกี่ยวข้องกับจักรพรรดิก็มักจะมีประดับตกแต่งด้วยรูปมังกร เช่น บัลลังก์ของจักรพรรดิจีน หรือการประดับรูปมังกรแก้ตัวบนผนังในพระราชวังต้องห้าม [17] เป็นต้น

2) **มังกรกับวัฒนธรรมประเพณีจีน** ในหมู่ชาวจีนทั่วไปนั้นมีความเชื่อว่าตนเองเป็นลูกหลานมังกร และยังมีความเชื่อที่เรียกว่า “แดนมังกร” ซึ่งแสดงให้เห็นความกล้าหาญ แข็งแกร่งของชาวจีน โดยมีมังกรจีนนั้นเป็นตัวแทนแห่งพลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ และเพศชาย นอกจากนี้ มังกรยังมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตที่พึ่งพาฝนและสายน้ำเพื่อการเกษตร ตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง โดยชาวจีนมีความเชื่อว่ามังกรสามารถทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ปกป้องภัยอันตรายต่างๆ หรือแม้กระทั่งความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวจีนตามหลักฮวงจุ้ยที่ยังคงสอดแทรกเรื่องราวของมังกรไว้ด้วย เช่น การประดับรูปมังกรไว้บนหลังคา เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของสวรรค์ และการอวยพรให้กับผู้ที่มาเยือนในสถานที่นั้น ๆ [18] นอกจากนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรกลายเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวจีน จนเกิดเป็นประเพณี “การเซิมังกร” เพื่อเฉลิมฉลองในวันตรุษจีน เชื่อว่ามังกรจะนำพาความโชคดีมาสู่ผู้คน ยิ่งเซิมังกรนานมากเท่าไรก็ยิ่งจะนำความโชคดีมาให้ชุมชนมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น มังกรในอุดมคติของชาวจีนจึงเปรียบเสมือนสัตว์ที่นำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลและความอุดมสมบูรณ์

3.2 สังคมเกาหลี

ยง (yong) คือคำที่ชาวเกาหลีใช้เรียกมังกร ชาวเกาหลีเชื่อว่าอิมุกี (งูยักษ์) เป็นร่างกำเนิดของมังกรและจะกลายเป็นมังกรอย่างแท้จริงได้ก็ต่อเมื่อได้รับพลังจากไข่มุกจากสวรรค์ ซึ่งเรียกว่า “ยูอึจู” โดยจะต้องสะสมบารมีอยู่ในถ้ำเป็นเวลาหนึ่งพันปี โดยดูดซับพลังงานจากทั้งโลกและสวรรค์ ก่อนที่จะเปลี่ยนสถานะเป็นมังกรเต็มตัว ชาวบ้านต่างนับถืออิมุกีว่าเป็นสัตว์สิริมงคล มีจิตวิญญาณแห่งน้ำและถ้ำ

3.2.1 ประเภทและลักษณะของมังกรเกาหลี

มังกรของเกาหลีมีลักษณะคล้ายคลึงกับมังกรในตำนานตามความเชื่อของจีนและญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก แต่จะต่างตรงที่มีหนวดเครายาวกว่า มีเกร็ดที่ใหญ่กว่า และมีกรงเล็บ 4 เล็บ ซึ่งหมายถึงความฉลาดและทรงพลัง ไม่มีปีก มีดวงตาเหมือนกระด่าย และส่วนท้องคล้ายกับกบ บนหลังมักจะมีเกร็ดขนาดใหญ่เรียงตัวกันอยู่ทั้งหมด 81 เกร็ด (เลข 81 นี้ มาจากเลข 9x9 ซึ่งเลข 9 นั้น ถือเป็นเลขมงคลของทั้งชาวจีนและชาวเกาหลี) ลำตัวของมังกรเกาหลีมักจะมีสีเหลืองหรือสีทอง มีหนวดเครา และแผงคอสีขาว หนวดของมังกรจะมีขนาดยาวมาก ซึ่งมีประโยชน์ต่อการค้นหาเหยื่อที่อยู่ใต้น้ำ ไซของมังกรจะมีลักษณะเหมือนกับไซของมังกรจีน แต่จะเปลี่ยนเป็นสีทองเมื่อโดนน้ำ ในตำนานเก่าแก่หรือตามศิลปะโบราณของเกาหลีมักปรากฏมังกรที่มีลักษณะเป็นมังกรที่จับลูกแก้วมังกรหรือยูอึจูเอาไว้ในกรงเล็บ โดยจำนวนยูอึจูที่มังกรถือไว้ก็จะมีตั้งแต่ 1 ลูกหรือมากกว่านั้น อย่างไรก็ตาม สามารถแบ่งมังกรเกาหลี ออกได้อีกเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้

1) **มังกรฟ้า** เป็นมังกรชนิดที่มีจำนวนมากและมีพลังอำนาจมากที่สุด ทำหน้าที่ปกครองอาณาจักรแห่งท้องฟ้าเบื้องบน

2) **มังกรสมุทร** เป็นมังกรที่ไม่มีเขา คอยปกป้องอาณาจักรใต้น้ำ

3) **มังกรภูเขา** เป็นมังกรที่อาศัยอยู่ตามภูเขา [19]

3.1.2 มังกร: อิทธิพลต่อความเชื่อของชาวเกาหลี

มังกรส่วนใหญ่ในตำนานยุโรปมักเกี่ยวข้องกับไฟและการทำลายล้าง แต่ในวัฒนธรรมเกาหลี กลับเชื่อกันว่าเป็นสิ่งมีชีวิตในตำนานที่มีความเกี่ยวข้องกับน้ำและการเกษตร รวมทั้งความกล้าหาญ ความพิเศษ และความหวัง ซึ่งผู้คนเกาหลีส่วนใหญ่จะนับถือว่ามีมังกรเป็นผู้มอบเมฆและฝนให้กับโลกมนุษย์ ดังนั้น จึงเชื่อว่ามังกรจะอาศัยอยู่ในแม่น้ำ ทะเลสาบ มหาสมุทรหรือบ่อน้ำในหุบเขา ในด้านการปกครอง กษัตริย์จะใช้มังกรเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจและการผู้ปกครองที่ยุติธรรม สำหรับคนทั่วไป มังกรเป็นเทพเจ้าแห่งฝนและความโชคดี ปัดเป่าวิญญาณชั่วร้าย และมักนิยมประดับมังกรไว้ตามสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น เสากระโดงเรือ หรือบริเวณบ่อน้ำ ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 1997 หลังจากระบายน้ำเพื่อทำความสะอาดบ่อน้ำในพระราชวังคยองฮเวรู ได้มีการพบมังกรสำริดขนาดใหญ่ 2 ตัว ในบ่อน้ำคยองฮเวรู (ปัจจุบันถูกนำไปจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของเกาหลี) [20] นอกจากนี้ ชาวเกาหลียังมีความเชื่ออีกว่า หากใครฝันเห็นมังกรถือเป็นความฝันที่ดีที่สุด

3.3 สังคมญี่ปุ่น

ความเชื่อเรื่องมังกรของชาวญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลอย่างมากจากจีน ตามคติของสังคมญี่ปุ่นนั้น จะยกย่องสัตว์อยู่ 4 ชนิด เช่นเดียวกับจีน คือ มังกร เสือขาว หงส์แดง และเต่า ชาวญี่ปุ่นเรียกมังกรว่า ไรยู (Ryu) หรือ เรียว (Ryo) หรือ ทัตสึ เชื่อกันว่ามังกรจะอาศัยอยู่ในน้ำเฉพาะในฤดูใบไม้ร่วง และจะกลับขึ้นไปบนสวรรค์ในฤดูใบไม้ผลิ ดังนั้น ในทะเลสาบทุกแห่งจะมีมังกรอาศัยอยู่

3.3.1 ประเภทและลักษณะของมังกรญี่ปุ่น มังกรของญี่ปุ่นมีหลายชนิด และมีชื่อเรียกเฉพาะ ดังนี้

- 1) โท ไรยู (Ko-ryu) มีลักษณะเป็นมังกรมีเกล็ด
- 2) โอ ไรยู (O-ryu) มีลักษณะเป็นมังกรมีปีก
- 3) กยู ไรยู (Kyu-ryu) มีลักษณะเป็นมังกรมีเขา
- 4) ฮาน ไรยู (Han-ryu) เป็นมังกรที่ไม่มีลักษณะที่เด่นชัด

ตามคติความเชื่อเรื่องมังกรของญี่ปุ่นจะคล้ายคลึงกับจีน โดยเชื่อว่า มังกรมีกำเนิดมาจากงูพิษและกลายเป็นมังกรเมื่ออายุถึงกำหนด เมื่อมังกรอายุ 500 ปี จะมีเขา และเมื่อถึงอายุ 1,000 ปี จะกลายเป็นมังกรมีปีก หากพิจารณาจากงานศิลปะกรรมเกี่ยวกับมังกรของชาวญี่ปุ่น พบว่า มังกรญี่ปุ่นจะมีลักษณะที่ต่างจากจีน คือมีกรงเล็บเพียง 3 เล็บ สีลำตัวของมังกรนั้นมีหลากหลายโดยอาจจะขึ้นอยู่กับแหล่งที่อยู่อาศัย หรือว่าอำนาจในการดลบันดาลการควบคุมปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ นั้น ๆ ซึ่งสีที่มักจะถูกกล่าวถึงบ่อยๆ คือ สีเหลือง แดง น้ำเงิน ขาว และดำ ส่วนที่อยู่ของมังกรหรือวังมังกรนั้นเรียกว่า ไรยูกุ (Ryugū) อยู่ใต้ทะเลลึกใกล้กับเกาะ Ryūkyū หรือโอกินาวา เชื่อกันว่าเวลาที่วังมังกรหนึ่งวันเท่ากับเวลาของโลกมนุษย์หนึ่งร้อยปี ตามตำนานของญี่ปุ่นได้กล่าวว่า เมื่อมังกรขาวหายใจ ลมหายใจจะกลายเป็นทอง น้ำลายของมังกรสีม่วง (The Violet Dragon) จะกลายเป็นลูกแก้วผลึกเมื่อเกิดลมพายุในทะเล ชาวทะเลสีเรือชาวญี่ปุ่นจะพากันโยนเพชรนิลจินดาลงไปในทะเล เพื่อระงับความพิโรธของพญามังกร [21]

3.3.2 มังกร: อิทธิพลต่อความเชื่อของชาวญี่ปุ่น

มังกรถือเป็นเทพแห่งท้องทะเล เป็นตัวแทนของความแข็งแกร่งและอำนาจ จึงได้รับความเคารพและยกย่องอย่างสูงในสังคมญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังเป็นสัญลักษณ์แห่งภูมิปัญญา ความอดสาหัส และความเป็นอมตะในจิตใจของคนญี่ปุ่น มีตำนานที่รู้จักกันดีเกี่ยวกับ “ราชามังกร” ซึ่งว่ากันว่าอาศัยอยู่ในสระน้ำบริเวณศาลเจ้า “ชินเซเน็น” ส่วนส่วนตัวของจักรพรรดิแห่งเกียวโต นอกจากนี้ยังมีอีกความเชื่อหนึ่งที่ว่า มังกรเป็น “เทพแห่งท้องทะเล” เป็นผู้ควบคุมกระแสน้ำและเป็นตัวแทนของทั้ง “อันตราย” และ “ความเจียบสงบแห่งท้องทะเล” ทุก ๆ ปีช่วงฤดูใบไม้ผลิ ชาวญี่ปุ่นจะมีเทศกาลเซดมังกรทองหรือ คินริวโนะไม (Kinryu no mai) จัดขึ้นที่วัดเซ็นโซจิ ในกรุงโตเกียว พิธีแห่ไปด้วยเลข 8 ซึ่งชาวญี่ปุ่นถือเป็นเลขนำโชค โดยมังกรที่นำมาเซด ลำตัวมีความยาว 18 เมตร หนัก 88 กิโลกรัม และลำตัวมีเกล็ดไม่ต่ำกว่า 8,888 เกล็ด และใช้คนเซด 8 คนแห่ไปรอบ ๆ โถงหลักของวัด [22] เพื่อเป็นที่ระลึกการบูรณะปฏิสังขรณ์อาคารหลักคันทันนอนโดของวัดเซนโซจิ ทำเซดมังกรออกแบบตามตำนานของพระโพธิสัตว์คันนอน (เจ้าแม่กวนอิม) ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดเซนโซจิ มีตำนานกล่าวไว้ว่าพระองค์ลงมาจากท้องฟ้าในร่างมังกรทอง และสร้างป่าสนหนึ่งพันต้นซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการเก็บเกี่ยวอันอุดมสมบูรณ์ในช่วงข้ามคืน

3.4 สังคมเวียดนาม

คำว่า มังกร ใช้เรียกในภาษาเวียดนามว่า “ลอง” (Long) จากบันทึกของชาวเวียดนาม ทำให้ทราบว่าเวียดนามมีการบูชาใหญ่และมีวิวัฒนาการทางความเชื่อจนผสมผสานเข้ากับมังกรที่มีลักษณะคล้ายกับประเทศจีนได้อย่างกลมกลืนสืบเนื่องจากเวียดนามถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจีนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น จึงทำให้ชาวเวียดนามมีการซึมซับเอา

วัฒนธรรมตามแบบจีนเข้าไว้อย่างมากมาย ทั้งในเรื่องของภาษาและการแต่งกาย การพิจารณาความยุติธรรมแบบจีน ธรรมเนียมการเช่นไหว้บรรพบุรุษ และความเชื่ออื่นๆ ตามแบบจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องมังกร ชาวเวียดนามมีความเชื่อว่าพวกตนสืบเชื้อสายมาจากมังกร

3.4.1 ลักษณะของมังกรในเวียดนาม

1) **มังกรเวียดนามในสมัยก่อนประวัติศาสตร์** มังกรได้ปรากฏในวัฒนธรรมของชาวเวียดนามตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ยุคสำริดในวัฒนธรรมดองซอน (Dong son) เช่น กลองสำริด Ngoc Lu และกลองสำริด Hoang Ha โดยมีการพบการแกะสลักบนกลองสำริดเป็นรูปมังกรทรงเรียบง่าย ลำตัวยาวโค้ง มีหัวมีเข่า ปากกว้าง และตาโต [23]

2) มังกรเวียดนามในสมัยราชวงศ์

สมัยราชวงศ์ลี่ (Ly) คริสต์ศตวรรษที่ 11- ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 13 มังกรมีรูปร่างลำตัวยาวคล้ายงู รายละเอียดไม่เด่นชัด ลำตัวยูนิในน้ำ มีกรงเล็บที่แหลมคม 3 เล็บ ศีรษะตั้งตรงเป็นรูปตัว S คล้ายนก และมีพินเล็กคล้ายไข่มุกสะท้อนได้จากภาพมังกรที่ปรากฏอยู่บนแท่นรูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

สมัยราชวงศ์เจิน (Tran) ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 13- ปลายศตวรรษที่ 14 พบการแกะสลักหินรูปมังกรที่เจดีย์บอยเค ซึ่งเป็นมังกรที่มีความละเอียดมากขึ้น มีศีรษะใหญ่ขึ้น มีเขาเป็นแฉก มีกรงเล็บ 4 เล็บ แสดงถึงความดุเดือดและแข็งแกร่งขึ้น ลำตัวมีขนาดกลมใหญ่มีเกล็ด

สมัยราชวงศ์เล (Le) ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15- ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 มังกรของเวียดนามในยุคนี้ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับมังกรโบราณของจีน โดยมีลักษณะดุเดือดและสง่างาม มีหัวยกขึ้น เขาเป็นง่าม หน้าผากกว้าง จมูกโตงใหญ่ สายตาเด็ดเดี่ยว มีกรงเล็บ 5 เล็บ และเท้าทั้งสองข้างแบนออก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอำนาจของจักรพรรดิอย่างชัดเจน

สมัยราชวงศ์เหงียน (Nguyen) คริสต์ศตวรรษที่ 19-20 มักปรากฏมังกรอยู่ในสถานที่หรือสิ่งของที่สำคัญ เช่น บนยอดมณฑุ ท้องหรือหยก เครื่องราชต่าง ๆ ของจักรพรรดิ โดยมีการพบมังกรมีหงอนขดเป็นเกลียวและครีบไฟยาว ในสุสานของจักรพรรดิเหงียน เมืองเว้ จะเห็นได้ว่า รูปแบบของมังกรของเวียดนามในแต่ละยุคสมัยจะมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากมังกรแบบจีน เช่น มังกรจีนมักนิยมแสดงท่าทางที่ดุร้ายและมีหนาม แต่มังกรเวียดนามจะแสดงท่าทางในลักษณะที่นุ่มนวลและอ่อนโยนกว่า เป็นต้น

3.4.2 มังกร: อิทธิพลต่อความเชื่อของชาวเวียดนาม

1) **มังกรเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์** ชาวเวียดนามมีความเชื่อเรื่องการกำเนิดคนเวียดนามที่มาจากมังกรและนางฟ้า ผ่านตำนานหลากล่องกวนและนางเอาเกอ (Lac Long Quan - Au Co) ซึ่งเป็นตำนานพื้นบ้านเก่าแก่ของชาวเวียดนามที่เล่าสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากเรื่องเล่าในตำนานดังกล่าว ได้สะท้อนความเชื่อของชาวเวียดนามที่มีความผูกพันกับมังกรที่ผสมผสานกับความเชื่อเรื่องสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาจากจีน ทำให้มังกรกลายเป็นสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลสูงสุดในสังคมเวียดนาม โดยเป็นสัญลักษณ์แห่งความรุ่งเรือง การมีอำนาจ และความมั่งคั่ง

2) **แนวคิดเรื่องมังกรในฐานะบรรพบุรุษ** สังคมเวียดนามมีความเชื่อเดิมคือการเคารพบูชาในตัวคน เมื่อตายไปแล้ว วิญญาณของคนยังกลับมาปกป้องคุ้มครองลูกหลาน ประกอบกับตำนานหลากล่องกวนและนางเอาเกอ (Lac Long Quan - Au Co) ที่เล่าถึงกำเนิดของคนเวียดนามที่มีพ่อเป็นมนุษย์มังกร ผสมผสานกับการรับอิทธิพลคำสอนจากลัทธิขงจื๊อ เรื่องการเคารพบูชาต่อบรรพบุรุษ ทำให้คนเวียดนามนับถือมังกรในฐานะบรรพบุรุษ ดังนั้น มังกรจึงมีความสำคัญผ่านทางสายเลือดของคนเวียดนามมากกว่าชาติอื่น ๆ ในเอเชีย

3) **ความเชื่อเรื่องมังกรกับการนับถือธรรมชาติ** จากสภาพภูมิประเทศของเวียดนามที่มีลักษณะเป็นภูเขาสลับที่ราบลุ่มแม่น้ำและมีพื้นที่ติดทะเล ทำให้คนเวียดนามมีความผูกพันกับธรรมชาติ และมีความเชื่อว่ามีแม่น้ำ ลำธาร และทะเลนั้น มีเทพเจ้าสถิตอยู่ สามารถที่จะดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และสิ่งที่ดีงามได้ ดังปรากฏในตำนานเรื่องมังกรแห่งฮุงวู (Hung-Vu) ที่มีมังกรเป็นผู้ดูแลลำธารและบันดาลให้เกิดฝน หรือในตำนานเรื่องมังกรที่ฮวาลัก (Hoa-Lac) เชื่อว่ามังกรอาศัยอยู่ในแม่น้ำ ดังนั้น คนเวียดนามจึงเปรียบมังกรกับน้ำ มังกรจะดลบันดาลให้เกิดน้ำและฝน เนื่องจากคนเวียดนามส่วนมากประกอบอาชีพประมงและการเกษตร น้ำจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ มังกรมีบทบาทมากกับวิถีชีวิตของคนเวียดนามที่ผูกพันกับธรรมชาติ

4) **มังกรสัญลักษณ์ทางอำนาจของกษัตริย์** เนื่องจากรูปแบบการปกครองของเวียดนามได้รับอิทธิพลและวัฒนธรรมมาจากประเทศจีน ทำให้กษัตริย์ของประเทศเวียดนามใช้มังกรเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเช่นเดียวกับจีน เพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ คำว่า มังกร (ชาวเวียดนามเรียกว่า long) จึงปรากฏในการเรียกชื่อเครื่องแต่งกายต่าง ๆ ของกษัตริย์ เช่น ลอง

บ่าว (long bao) หมายถึง เสื้อผ้าของจักรพรรดิ ลองหง่าย (long ngai) หมายถึง บนบัลลังก์จะมีรูปร่างคล้ายมังกร หรือ ลองล่าง (long sang) บนเตียงนอนของจักรพรรดิ อีกทั้งบนเครื่องแต่งกายของจักรพรรดิและราชวงศ์ มักจะมีการปักลวดลายมังกรด้วยทอง เพื่อแสดงถึงความวิเศษของสรรพสวรรค์ที่นำอำนาจสูงสุดมาให้กษัตริย์ นอกจากนี้ เล็บของมังกรยังสามารถบอกได้ถึงลำดับชั้นในการปกครองตามแบบจีน เช่น มังกรที่มี 5 เล็บ จะใช้เป็นสัญลักษณ์แทนกษัตริย์ ส่วนเชื้อพระวงศ์ จะใช้สัญลักษณ์มังกร 4 เล็บ เป็นต้น

5) **แนวความคิดเรื่องมังกรกับเพศชาย** สังคมเวียดนามให้ความสำคัญกับการมีบุตรเป็นเพศชาย เช่นเดียวกับสังคมจีน คำว่า มังกร หรือ long ไม่ได้หมายถึงอำนาจของกษัตริย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงความแข็งแกร่งของเพศชาย จึงถูกนำมาไปตั้งในชื่อของเพศชายมากกว่าเพศหญิง เพื่อแสดงว่ามีอำนาจและความแข็งแกร่ง [24]

6) **อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมังกรในสังคมเวียดนาม** เทศกาลเกว๊ว (Cau Ngu) เป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์มาอย่างยาวนานของชาวเวียดนามแถบชายฝั่งทะเลเอีวลก (Hau Loc) โดยจะมีการแห่เรือลองเจิว (หลงเจิว) หรือ เรือมังกร (Long Chau) เพื่อเป็นการแสดงความเคารพมังกรที่ปกป้องคุ้มครองและดลบันดาลให้พวกเขาสามารถทำมาหากินได้อย่างมีความสุข ตามประเพณีการจัดเทศกาลเกว๊วนี้ ถือว่ามีความสำคัญทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมของชาวเวียดนามในพื้นที่ชายฝั่งทะเลอย่างมาก ชาวบ้านจะพากันสวดมนต์และอธิษฐานขอให้ฟ้าฝนอุดมสมบูรณ์ ผู้คนในชุมชนมีชีวิตเจริญรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จในการทำประมง [25] นอกจากนี้ ยังมีเทศกาลแข่งเรือติงลอง (Tinh Long) ที่ชาวบ้านนิยมตกแต่งเรือเป็นรูปมังกร ตามความเชื่อว่าจะนำชัยชนะมาสู่ผู้แข่งขันได้

ในยุคปัจจุบัน มังกรยังคงมีความสำคัญในวัฒนธรรมเวียดนามและถือเป็นสัญลักษณ์ของกลางดี ความแข็งแกร่ง อำนาจ โชคลาภ รูปมังกรได้ถูกนำมาใช้ในงานศิลปะวัฒนธรรม และใช้ประดับงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม งานแกะสลัก หรือปักบนผ้าอวัญญาแบบดั้งเดิม ในงานสำคัญๆ ก็มักมีการแสดงเชิดมังกร ซึ่งสำหรับชาวเวียดนามหมายถึงการนำความสุข ความโชคดี และความเจริญรุ่งเรืองมาให้พวกตน

4. ลักษณะร่วมและความแตกต่างของมังกรในเอเชีย

จากข้อมูลในข้างต้น ทำให้เราได้ทราบถึงลักษณะที่คล้ายคลึงกันของมังกรในแต่ละประเทศในดินแดนแถบเอเชีย รวมถึงความโดดเด่นของรูปลักษณ์มังกรในแต่ละประเทศที่มีรายละเอียดบางอย่างที่แตกต่างกัน โดยสามารถสรุปเป็นลักษณะร่วมและความแตกต่างของมังกรในเอเชียทั้งลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางความเชื่อได้ ดังตารางต่อไปนี้

ประเทศ	ลักษณะทางกายภาพของมังกร	ลักษณะทางความเชื่อเกี่ยวกับมังกร
จีน	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับส่วนต่าง ๆ มาจากร่างกายของสัตว์ 9 ชนิดด้วยกัน คือ 1) เขาจากกวาง 2) หัวจากอูฐ 3) ตาจากปีศาจหรือตัวมาร 4) คอจากงู 5) ท้องจากหอยแครง 6) เกียรติจากปลาการ์พ 7) เล็บจากนกอินทรี 8) อุ้งเท้าจากเสือ 9) หูจากวัว - มีเขา และไม่มีเขา มีเกล็ด - มีกรงเล็บ 4 เล็บ หรือ 5 เล็บ ที่มี 3 เล็บ (พอไม่มาก) มังกรที่มี 5 เล็บ จะมีความสำคัญ - แสดงท่าทางในลักษณะที่ดุร้ายและมีหนาม 	<ul style="list-style-type: none"> - สัตว์เทพแห่งทิศตะวันออก เป็นตัวแทนของฤดูใบไม้ผลิ - เป็นสัญลักษณ์ของคุณงามความดี ความอ่อนโยนสงบสุข - เป็นสัญลักษณ์แห่งพลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ เพศชาย และความมั่นคงของบ้านเมือง ใช้เป็นตัวแทนของจักรพรรดิ - เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและการเกษตร - เป็นสัญลักษณ์ทางความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภ การปกป้องภัยอันตราย และความโชคดี
เกาหลี	<ul style="list-style-type: none"> - คล้ายคลึงกับมังกรในตำนานตามความเชื่อของจีนและญี่ปุ่น ต่างตรงที่มีหนวดเครายาวกว่า มีเกิร์ตที่ใหญ่กว่า - มีกรงเล็บ 4 เล็บ จับลูกแก้วมังกรหรือยูอิจูเอาไว้ในกรงเล็บ - ไม่มีปีก มีดวงตาเหมือนกระต่าย และส่วนท้องคล้ายกับกบ บนหลังมักจะมีเกิร์ตขนาดใหญ่ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและการเกษตร - เป็นสัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญ ความพิเศษ และความหวัง กษัตริย์จะใช้มังกรเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจและการผู้ปกครองที่ยุติธรรม - เป็นสัญลักษณ์ทางความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภ การปกป้องภัยอันตราย และความโชคดี

ประเทศ	ลักษณะทางกายภาพของมังกร	ลักษณะทางความเชื่อเกี่ยวกับมังกร
	- ลำตัวมีสีเหลืองหรือสีทอง มีหนวดเครายาวมากและแผงคอสีขาว	
ญี่ปุ่น	- มีกรงเล็บเพียง 3 เล็บ สีลำตัวมีหลากหลาย เช่น สีเหลือง แดง น้ำเงิน ขาว และดำ - มีเกล็ด มีเขา บางชนิดมีปีก	- เป็นเทพแห่งท้องทะเล - เป็นตัวแทนของความแข็งแกร่งและอำนาจ - เป็นสัญลักษณ์แห่งภูมิปัญญา ความอดทน และความ เป็นอมตะในจิตใจ
เวียดนาม	- มีกรงเล็บ 3-5 กรงเล็บ - มีฟันเล็ก มีเขาเป็นแฉก ลำตัวกลม มีเกล็ด - จมูกโตงใหญ่ สายตาเด็ดเดี่ยว และเท้าทั้งสองข้างแบนออก - แสดงท่าทางในลักษณะที่นุ่มนวลและอ่อนโยน	- นับถือมังกรในฐานะบรรพบุรุษ - เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและการเกษตร - เป็นสัญลักษณ์แห่งพลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ เพศชาย และความมั่นคงของบ้านเมือง ใช้เป็นตัวแทนของจักรพรรดิ - เป็นสัญลักษณ์ทางความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง การปกป้องภัยอันตราย และความโชคดี

จากตารางในข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความสอดคล้องของลักษณะทางกายภาพของมังกรทั้งในสังคมจีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม ก็คือ การเป็นสัตว์ผสมที่มีลักษณะคล้ายยูยั๊กซ์ มีเกร็ด มีเขา มีกรงเล็บ มีหนวดเครา แต่จะมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ที่เด่นชัดคือ จำนวนกรงเล็บที่แตกต่างกัน เช่น ในจีนและเวียดนาม จำนวนกรงเล็บจะแสดงถึงสถานะทางชนชั้นสูง โดยมังกรที่มีกรงเล็บ 5 กรงเล็บ จะถือเป็นตัวแทนของกษัตริย์หรือจักรพรรดิ เป็นต้น หรือการแสดงลักษณะท่าทางที่แตกต่างกัน เช่น มังกรจีนจะมีการแสดงท่าทางในลักษณะที่ดุร้ายและมีหนาม ขณะที่มังกรเวียดนามจะแสดงท่าทางในลักษณะที่นุ่มนวลและอ่อนโยนกว่า สำหรับความสอดคล้องทางความเชื่อเกี่ยวกับมังกรของแต่ละสังคมนั้น จะเห็นได้ชัดจากการใช้มังกรเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองการปกครองและความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ มังกรถูกยกย่องให้สัญลักษณ์แห่งพลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ เพศชาย และความมั่นคงของบ้านเมือง โดยใช้เป็นตัวแทนของจักรพรรดิ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและการเพาะปลูก โชคลาง การปกป้องภัยอันตราย และความโชคดี

5. ความเชื่อมโยงคติทางความเชื่อเรื่องมังกรกับพญานาคในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการรับเอาวัฒนธรรมความเชื่อและรูปแบบของมังกร โดยผ่านการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าภายใต้ระบบบรรณาการระหว่างอาณาจักรมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้รูปแบบของมังกรจีนแพร่กระจายเข้ามาทั้งจากลวดลายบนเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์ถังและเพิ่มมากขึ้นในสมัยราชวงศ์หยวน [26] หรือสิ่งของเครื่องใช้ที่ผ่านเข้ามาในระบบบรรณาการ เหล่านี้ถือเป็นต้นแบบสำคัญที่ทำให้รูปแบบมังกรเข้ามาสู่ชนชั้นสูง และเป็นต้นแบบของมังกรแบบจีนสูงงาน ศิลปกรรมอื่นๆ ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างมังกรตามแบบจีนกับสัตว์ในคติความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันก็มีสร้างงานศิลปกรรมมังกรในแบบประเพณีของจีน ดังปรากฏชัดเจนนจากงานประติมากรรมต่าง ๆ ของไทย เช่น มกรสังคโลกในศิลปะสุโขทัยที่มีส่วนผสมของมังกร และลวดลายมังกรบนเครื่องถ้วยสังคโลกที่พยายามเลียนแบบลักษณะของมังกรจีน ซึ่งลักษณะของเครื่องสังคโลกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามผลิตให้คล้ายกับงานเครื่องถ้วยจีนแต่มีการผสมผสานความเป็นพื้นถิ่นหรือคติความเชื่อเดิมลงไปด้วย หรือในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ที่มีการประดับรูปมังกรที่พระเมรุ [27] อีกทั้งยังมีงานประติมากรรมต่าง ๆ เป็นรูปมังกร เช่น ลายประดับมุกมังกรมี 5 เล็บ ถือกุ๊กแก้ว บานประตูพระอุโบสถวัดราชโอรส บางขุนเทียน หรือภาพสลักเสาหินที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สิ่งเหล่านี้สะท้อนได้ว่า ไทยมีการรับเอาวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกรมาในประวัติศาสตร์ไทยอย่างช้านาน

อย่างไรก็ตาม เรามักพบความเชื่อมโยงทางคติความเชื่อเรื่องมังกรกับความเชื่อเดิมของสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ พญานาค อย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ ทั้งมังกรและพญานาค มีรูปแบบและคติที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดินแดนแถบกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีเรื่องเล่าและตำนานเกี่ยวข้องกับพญานาคมากมาย ซึ่งหากพิจารณาแล้วเราจะพบว่าทั้งพญานาคและมังกรมีจุดเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก ทั้งคนไทย พม่า ลาว เวียดนาม ล้วนมีความเชื่อว่า งูใหญ่ พญานาค มังกร เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีพลังอำนาจ เป็นเทพเจ้าแห่งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ [28] สะท้อนได้ว่า ทั้งในวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังกร

ของจีนและวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคในดินแดนสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น มีส่วนที่คล้ายคลึงกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา บทบาทของเทพผู้พิทักษ์ศาสนสถาน และเทพเจ้าแห่งสายน้ำ

5.1 มังกรและพญานาคตามคติพุทธศาสนา แม้สังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะรับเอาคติทางศาสนาพุทธเข้ามาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 แต่ความเชื่อเกี่ยวกับ Animism และการเคารพบูชาสัตว์ในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกยังคงอยู่ไม่จางหาย โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องพญานาคที่ถูกจับนำมาเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา ขณะที่ในสังคมจีนเมื่อรับเอาพุทธศาสนา นิยามหายานจากทางตอนเหนือของอินเดียมา ก็ไม่สามารถทำให้ความเชื่อเรื่องมังกรลดบทบาทและความสำคัญลงแต่อย่างใด แต่มังกรกลับถูกนำเข้ามามีบทบาทในทางศาสนา สะท้อนได้จากงานจิตรกรรมที่กล่าวถึงเรื่องราวของลูกสาวของพญามังกรชื่อเล่งนึ่งที่เลื่อมใสพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมากจนถึงกับวาระณาดนเป็นบริวารรับใช้ฝ่ายหญิง หรือภาพพญามังกร 9 ตัวพ่นน้ำถวายให้กับสิทธัตถะกุมาร ในงานจิตรกรรมจีน [29]

5.2 มังกรและพญานาคเทพผู้พิทักษ์ศาสนสถาน เราจะเห็นได้ว่า ศาสนสถานในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายแห่ง เช่น ปราสาทขอม หรือในงานสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งไทยและลาว ได้ใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ในฐานะเทพผู้คุ้มครองและปกป้องรักษาศาสนสถาน โดยถูกจัดวางไว้ในบริเวณทางเข้าศาสนสถานซึ่งจำลองมาจากเขาพระสุเมรุ ส่วนในจีนก็มีคติที่เกี่ยวข้องกับมังกรสวรรค์หรือมังกรฟ้า (The Celestial Dragon) มีหน้าที่รักษาวิมานเทวดาและค้ำจุนวิมานไม่ให้พังหล่นลงมา [30] และชาวจีนยังใช้มังกรทำหน้าที่ทวารบาลของศาสนสถานโดยมักใช้ประดับตกแต่งบนหลังคาของอาคารสถาปัตยกรรมต่าง ๆ หรือประดับที่บานประตู เป็นต้น

5.3 มังกรและพญานาคเทพเจ้าแห่งสายน้ำ ตามคติของคนไทยมีความเชื่อว่า นาคมี 4 พวก คือ นาคสวรรค์ มีหน้าที่เฝ้าวิมานเทวดา นาคโลกบาล มีหน้าที่รักษาแม่น้ำลำธาร นาครักษาขุมทรัพย์ มีหน้าที่รักษาทรัพย์ของแผ่นดิน และนาคกลางหาว มีหน้าที่ให้ลมให้ฝนแก่มนุษย์ได้ ซึ่งจะมีความคล้ายคลึงกับตำนานของมังกรในความเชื่อของชาวจีนที่ว่า มังกรเป็นเทพเจ้าแห่งแหล่งน้ำ มีหน้าที่ให้ลมให้ฝนเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ [31]

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในอารยธรรมจีนและพญานาคตามคติพราหมณ์ฮินดูที่รับมาจากอินเดียของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีความคล้ายคลึงกัน โดยมีการผสมผสานด้านคติความเชื่อและการใช้เป็นสัญลักษณ์เป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและความเชื่อทางพุทธศาสนา

6. บทสรุป

ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรมีความสำคัญทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่ยังรากลึกของคนในเอเชีย โดยปรากฏอย่างชัดเจนในสังคมจีนซึ่งเป็นศูนย์กลางอารยธรรมที่สำคัญของโลก และมีการส่งต่อความเชื่อดังกล่าวสู่ดินแดนที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งในเกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม ผ่านการติดต่อสัมพันธ์ทั้งด้านการค้าและระบบบรรณาการ จนทำให้มังกรได้เป็นสัตว์ในตำนานที่มีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ของคนในสังคมเอเชียอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงและมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและงานศิลปกรรมในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างแยกไม่ออก ความเชื่อเกี่ยวกับมังกรที่ปรากฏขึ้นชัดเจนในเอเชียนั้นเกิดมาจากการสร้างตำนานที่มีสะท้อนถึงความผูกพันกับธรรมชาติอันส่งผลต่อการดำรงชีวิต ในคติความเชื่อเกี่ยวกับมังกรในสังคมเอเชีย มังกร ถือเป็นสัตว์มงคลและสามารถประทานพรหรือให้ความช่วยเหลือกับมนุษย์ เป็นสัญลักษณ์ของพลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ นำมาสู่การเกิดประเพณีความเชื่อที่มีการเชื่อมโยงมังกรกับน้ำ ศาสนา และการเมืองการปกครอง สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจของสังคมเอเชียที่มีรากฐานมาจากเกษตรกรรม รวมทั้งการปกครองภายใต้แนวคิดอำนาจและความมั่นคงของกษัตริย์ ดังนั้น มังกรจึงเปรียบเสมือนเทพที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของชีวิตของคนในสังคมเอเชีย

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] Sombat Phlainoi. (2004). **Telling the story of the dragon**. Bangkok: Sripanya, pp. 8-9. (In Thai)
- [2] Royal Institute. (1999). **Dictionary**. Bangkok: Nanmee Books Publications, p. 850. (In Thai)
- [3] Isriya Paireepairit. (2022, 3 April). **Origin of Dragons**. <http://markpeak.net/origin-of-dragons> (In Thai)
- [4] Hodous, Lewis. **Folkways in China**. Arthur Probsthain: London, 1929, p. 139.
- [5] Kritphol Suthiphatrakul. (2024, 27 February). **Scientists found long-necked animal fossils resembling dragons in China**. <http://bangkokbiznews.com/lifestyle/115063>. (In Thai)
- [6] Ranya. (2023, 8 July). **Lindworm Fountain**. <http://tdedtnw.com/index.php?threads>. (In Thai)

- [7] Chananya Techajaksema. (2024, 11 February). **Why is there a legend of dragons all over the world?**. <http://youtube.com/watch?v=kx3VKi8cK5U&t=71s>. (In Thai)
- [8] Niyaphan Wansiri. (2007). **Social and Cultural Anthropology**. Bangkok: Kasetsart University, p. 91. (In Thai)
- [9] Tatsawas Suksawat Na Ayutthaya and Pharadee Tungjan. 3(1) Jan. - Apr. 2015. **Dragon and Naga: Mythical Creatures in Contemporary Thai and English Literature**. *KKU Research Journal (Graduate Studies) Humanities and Social Sciences*, Khon Kaen: Graduate School, Khon Kaen University, p. 1. (In Thai)
- [10] Tatsachon Thepkamphanat. (2021, 23 August). **Dragon: Divine or Demonic Beast**. http://culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=5892&filename=index. (In Thai)
- [11] Sombat Phlainoi. (2004). **Telling the story of the dragon**. Bangkok: Sripanya, p. 17. (In Thai)
- [12] Ekanat Sawathiran. **4 sacred divine animals: black turtle, red swan, green dragon, white tiger**. <https://nirvana-memorial.co.th/blog-detail.php?Lang=L1&rid=56>. (In Thai)
- [13] Hodous, Lewis. **Folkways in China**. (Arthur Probsthain: London, 1929). pp. 140-141.
- [14] Sombat Phlainoi. (2004). **Telling the story of the dragon**. Bangkok: Sripanya, pp. 61-62. (In Thai)
- [15] Pratum Chumphengphan. (2001). **Chinese auspicious animals**. Bangkok: Children's Club, p. 29. (In Thai)
- [16] A. Burapha. (2003). **Traces of the Naga**. Bangkok: Saeng Pra Athit, p. 25. (In Thai)
- [17] Prachaya Luangdaeng. (2013). **Chinese dragons in the roof decoration of Thai Buddhist temples from the 19th - 24th Buddhist centuries**. Bangkok: Department of Art History, Graduate School, Silpakorn University, p. 33. (In Thai)
- [18] Katz, Brian P. (1995). **Deities and demons of the Far East**. China: Metro Books, p. 94.
- [19] Beary Channel. **Giant snake and Korean dragon**. <http://youtube.com/watch?v=eq9WY3nDs7M>>. (In Thai)
- [20] Hongjoo Lee. **Deep insight into the history of Gyeongbokgung Palace**. <https://creatrip.com/th/blog/12428>>. (In Thai)
- [21] Sombat Phlainoi. (2004). **Telling the story of the dragon**. Bangkok: Sripanya, p. 90. (In Thai)
- [22] **4 Beliefs about "Dragon" in Asia**. <http://altv.tv/content/altv-news/65af9183b5d78527ec2b32ac>. (In Thai)
- [23] CôngLuận. (2024, 10 February). **The dragon in the heart of Vietnamese people**. <http://vietnam.vn/th/hinh-tuong-rong-trong-tam-thuc-nguoi-viet/>. (In Thai)
- [24] Kachokorn Yisakorn. (2017). **A study and analysis of Vietnamese beliefs about dragons**. Asian Studies Program, Faculty of Arts, Silpakorn University, pp. 12-13,16, 25, 27-28. (In Thai)
- [25] Traffic Newspaper. (2024, 31 March). **Watch the Snake Glue Festival in the country's most populous village**. <http://vietnam.vn/th/xem-le-hoi-cau-ngu-o-lang-dong-dan-nhat-ca-nuoc/>. (In Thai)
- [26] Santi Leksukhum. (2007). **Sino-Thai relations linked in decorative patterns**. Bangkok: Muang Boran, p. 22. (In Thai)
- [27] Sombat Phlainoi. (2004). **Telling the story of the dragon**. Bangkok: Sripanya, p. 16. (In Thai)
- [28] Ananya Panchin. (2010). **A study of the beliefs about the Naga in the upper Isan region to propose guidelines for the design of the architecture inside the Naga Museum**, Bangkok: Department of Interior Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, p. 13. (In Thai)
- [29] Chitra Konantakiat. (2002). **Buddha, Bodhisattva, Chinese sacred objects**. Bangkok: Chitra, pp. 58-59. (In Thai)

- [30] Williams, Charles Alfred Spedd, (2006). **Chinese symbolism and art motifs: a comprehensive handbook on symbolism in Chinese art through the ages with over 400 illustrations.** North Clarendon, Vt.: Tuttle, p. 149.
- [31] Sombat Phlainoi. (2004). **Telling the story of the dragon.** Bangkok: Sripanya, p. 62. (In Thai)